

הלכות שמירה באדם – המשך – 1175

למדנו, אין דין שמירה בעבדים כיון שהוקשו לקרקעות. י"א שכך הדין גם בעבד עברי, ויש שהרחיבו אף לבן חורין, אולם אם היה תנאי מפורש, אודות תנאי השמירה שיהיו כדיני שומרים – התנאי חל. ולקמן בעז"ה נרחיב לגבי אדם ובהמה – כקרקע (ולענין מה).

גמ' חולין דף טז.

יתב רב אחוריה דרבי הייא ורבי הייא קמיה דרבי, ויתב רבי וקאמר: מנין לשחיטה שהוא בתלוש? שנאמר: ויקח את המאכלת לשחוט (תוס' ד"ה "מנין": ואומר ר"ת, ומדכתיב ויקח ולא כתיב ויכין דרשינן תלוש בחולין...). אמר רבא פשיטא לי תלוש ולבסוף חיברו לענין עכו"ם הוי תלוש דאמר מר המשתחוה לבית שלו אסור (=ורק דבר תלוש נאסר בע"ז)... לענין הכשר זרעים תנאי היא... בעי רבא תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה מאי...

גמ' חולין דף יח.

אמר רבה בר הונא: שן תלושה וצפורן תלושה – מותר לשחוט בה לכתחלה. והא אנן תנן (טו): ובכל שוחטין חוץ... והצפורן (רש"י דף טו: – מחוברת)...? צפורן אצפורן לא קשיא: הא בתלושה, הא במחוברת (רש"י: מחוברת לבעלי חיים, כרבי דאמר אין שוחטין במחובר).

מה הוא טעם הפסול של מחובר – האם כיון שמחובר לקרקע או שחובר לדבר אחר? האם יש הבדל בין ציפורן של אדם לציפורן של בעלי חיים? (ועיין ריטב"א).

תפארת ישראל [יבין] מסכת חולין פרק א משנה ב

והציפורן. המחוברת בגוף חי.

ב"י יו"ד סימן ו

ומ"ש רבינו שהרמב"ם מתיר בשן קבוע בלחי אפילו לכתחלה. הטעם משום דסבירא ליה דלא מיקרי מחובר אלא כשהוא מחובר לגוף אבל אם אינו מחובר לגוף אף על פי שהוא מחובר ללחי לא מיקרי מחובר דהוה ליה לחי כבית יד ונראה דלפי זה הוא הדין לציפורן המחוברת ליד והיד תלושה מן הגוף דלא מיקרי מחובר: ומ"ש רבינו ולא נהירא. היינו משום דסבירא ליה דכל שהשן מחובר בלחי אף על פי שהלחי אינו מחובר בגוף מיקרי מחובר ואין זה מוכרח ולא היה כדאי לכתוב עליו ולא נהירא וכבר תמה מהר"י ו' חביב ז"ל על רבינו על זה.

שו"ע יו"ד סימן ו סעיף א'

בכל דבר התלוש שוחטין... (ב) השוחט בדבר המחובר לקרקע או לגוף, כגון צפורן ושן המחברים בבהמה, שחיטתו פסולה. ובתלוש מן הקרקע ולבסוף חברו בקרקע, לא ישחוט, ואם שחט, שחיטתו כשרה ואפילו אם בטלו, והוא שלא יהא נשרש בארץ אחר שבטלו.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן נא

(והבא בקצרה בפת"ש יו"ד ו' ס"ק א')

בשולי מכתבי לכבוד אבא מארי מ"ו הרב נ"י. עומד אני כעת בש"ע יו"ד (סי' ו' ס"ב) השוחט במחובר לקרקע או לגוף כגון צפורן ושן המחברים בבהמה וכו',

רמב"ם הלכות שחיטה פרק א הלכה כא

לקח לחי בהמה שיש בו שינים חדות ושחט בהן שחיטתו פסולה, מפני שהן כמגל, אבל בשן אחת הקבועה בלחי שוחט בה לכתחלה ואף על פי שהיא קבועה בו.

מגיד משנה הלכות שחיטה פרק א הלכה כא

ולזה תמצא בקצת נוסחאות אבל בשן אחת הקבועה בלחי שוחטין בה לכתחלה אף על פי שהיא קבועה בו, לאשמועין דאע"ג דהיא קבועה בו ודמיה קצת למחוברת דכשרה דתלושה ודאי היא כי הלחי דמי לקתא והשן לסכין. וזה שלא כדברי קצת המחברים שכתבו דבשן הקבועה בלחי אפי' אחת אין שוחטין בה לכתחלה ורוב המפרשים ביטלו דבריהם והסכימו לדברי רבינו:

בס"ף משנה הלכות שחיטה פרק א הלכה כא

ומ"ש רבינו אבל בשן אחת הקבועה בלחי וכו' ואף על פי שהיא קבועה בו, הוא משום דס"ל לרבינו דלא מיקרי מחובר אלא כשהוא מחובר לגוף אבל אם אינו מחובר לגוף אף על פי שהוא מחובר ללחי לא מיקרי מחובר דה"ל לחי כבית יד ונראה דלפי זה ה"ה לצפורן המחוברת ליד והיד תלושה מן הגוף דלא מיקרי מחובר. האם החסרון של מחובר קשור למחובר לקרקע?

טור יורה דעה הלכות שחיטה סימן ו

והרמב"ם מתיר בשן קבוע בלחי אפי' לכתחילה ולא נהירא.

וכל עניינים אלו של משא ומתן שייך בהם לחלק בין קרקע למטלטלין אבל לא בין תלוש למחומר. ומה דקי"ל דאין כל אלו נוהג במחומר לקרקע אינו בשביל שהוא מחומר אלא הואיל והוא מחומר עדיין לקרקע נחשב אף הוא כקרקע דכל זמן שהוא מחומר לקרקע של שם רכוש של קרקע יחשב אף הוא.

משא"כ בשחיטה וגט שאינם דברים של משא ומתן רק איסור והיתר - בזה ראו חז"ל לחלק בין תלוש למחומר ולא בין קרקע למטלטלין.

ומה שפסלה התורה מחומר בשחיטה וגט, אינו בשביל שחשוב כקרקע דבאמת לא פסלה התורה קרקע בשחיטה וגט עד שנאמר דפסול מחומר הוא משום דחשיב כקרקע ובל"ה (בלאו הכי) אי אפשר לשחוט בקרקע - אך פסול הוא משום עצמית החיבור. ובהיות כן מיושב היטב קושית הגרע"א ז"ל דבאמת יד בהמה חשיב כמחומר לענין כל דבר, אלא דבאונאה ומעילה וכו' אין מחומר חילוק מתלוש בשביל עצמות החיבור, רק משום דחשוב כקרקע. לכן יד בהמה יש בו אונאה ומעילה וכו' דאינו מחומר לקרקע, משא"כ בשחיטה דהפסול הוא מצד עצמית החיבור לכן בציפורן בהמה פסולה השחיטה

תמוה לי למה דהעלה הש"כ לעיקר בחוה"מ (סי' צ"ה) דאדם אתקש לקרקע מקרא דיוהתנחלתס' - אף דבעבד כנעני כתיב מ"מ ילפינן מסברא דל"ש - וכל בני אדם גם בני חורין הוקשו לקרקע, אי"כ מני"ל דהשוחט בצפורן המחומר לבהמה דפסול השחיטה, הא במתני קתני רק 'והצפורן' ומפרש בגמרא משום מחומר, דלמא מיירי בצפורן של השוחט עצמו והוי כמחומר לקרקע דאמרינן בכל מקום עבד אתקש לקרקע לענין שבועת מודה במקצת ולענין אונאה ומעילה ה"נ הוי האדם כקרקע והוי צפורן מחומר לקרקע - אבל בצפורן של בהמה יש לומר דכשר לשחיטה כמו בכ"מ ובכל הנך הני"ל בעלי חיים כמטלטלין, ומה"ת לומר דשחיטה יצא מכללא דהני"ל ?

ואף דאמרינן בסוגיא (דף כ') למעוטי שן וצפורן, ופירש"י היינו דכשר במליקה ופסול בשחיטה משום מחומר ? י"ל דמיירי גם כן בשן השוחט עצמו כנראה מתוס' שם דאפשר למלוק בשן...

ותו דגם להפוסקים דאדם לא מקרי קרקע עדיין יש לומר דמיירי רק באדם וחומרא דרבנן דלא לחלף בעבד השוחט בצפורנו דודאי הוי קרקע, אבל בצפורן דבע"ח מאן יימר לן דפסול.

וכן יש לדקדק מלשון הר"ש (פרק ד' מ"ג) דמכשירין. (ר"ש מסכת מכשירין פרק ד משנה ג: "ולענין שחיטה דפסלינן במחומר בפרק קמא דחולין (דף טו א) חשבינן נמי אדם כמחומר דפסלינן (שם יח א) צפורן מחוברת"...) עכ"פ לא ידעתי ראייה ברורה לזה לפסול השחיטה בצפורן של בהמה וצ"ע. בנו עבדו ותלמידו עקיבא

המאיר לעולם סימן ה' (הרב מאיר מיכ"ל

רבינוב"ז) - בישוב קושיות רעק"א

ונראה לעני"ד ליישב דלענין אונאה ושבועה ושומרים ומעילה עיקר חילוק שחלקו חז"ל הוא בין קרקע למטלטלין ולא בין תלוש למחומר דכן אמרינן בב"מ דף נ"ו: יצאו קרקעות וכו' וכן אמרינן שם לענין שבועה וכן בענין גזלה בב"ק קי"ז ע"ב.

ומה שקרקע חלוק ממתלטלין לענין כל זה אינו בשביל שהוא מחומר, דאף אם ימכור אדם לחברו כל כדור הארץ אע"פ שאינו מחומר לשום דבר ג"כ אינו נוהג בו אונאה ושבועה וגזלה.

דעיקר חילוק הוא בין קרקע למטלטלין, דרכוש האדם נחלק לשני מיני רכוש, רכוש קרקע ורכוש מטלטלין. והואיל ורכוש קרקע חלוק אצל התורה מרכוש מטלטלין - לכן זה גורם שיהא דינם חלוק לעניינים של משא ומתן כגון אונאה ושבועה וגזלה ומעילה ושומרים...

ערוך השולחן יורה דעה סימן ז סעיף ז

אכן על פירש"י דס"ל בקידושין ז' דבן חורין כקרקע ובחולין י"ח פ"י להדיא דבע"ח מיקרי מחובר לשחיטה. תקשה קושית הרעק"א כחומה וכן למסקנת הש"ך סי' צ"ה דב"ח כקרקע....

ט) ונראה בישוב זה דהתו' כתבו בגיטין כ"א דריה"ג יליף לה בכלל ופרט וכלל ונקיט בבעין הפרט הכל לפי מה שדומה לחכמים. ע"ש ד"ה ת"ל וד"ה מה ספר (תוספות מסכת גיטין דף כא עמוד ב ד"ה מה ספר: ועוד דהכל כפי מה שדומה לחכמים נקיט בכל אי ענין הראוי לו)

ו) אכן לע"ד יסוד הדבר צריך ביאור דכיון דעבד הוי ממש כקרקע א"כ ל"ל למ"ד ריבוי"מ תרי מיעוטי לקרקע ועבד כיון דהוקשו לגמרי וגם ל"ל נימא דליהוי אדם כמחובר גמור לענין שבת. ובפירוש כ' הרמב"ם בפ"ט מה' שבת להיפוך וע"ש בה"ה וברמב"ן ורשב"א שבת ק"י. וכן קשה מגט והכשר כ"ל. ולמש"ל היא גופא קשה דהא הוקש לקרקע וכן מצינו דעבד נקנה במשיכה בקדושין כ"א ע"ב אף דאיתקש לקרקע. והתו' כתבו בגיטין כ"א ע"ב דבעציץ נקוב לא מהני משיכה כ"ז שלא פסקה היניקה יעו"ש. וע' קדושין י"ד דבעי קרא לקנינים דעבד עברי וכן באמה ולא ילפינן מעבד כנעני ומקרקע דהא ע"ע לכ"ע הוי כקרקע כמ"ש התומים. וזה י"ל ואקצר. וגם איך איכא פלוגתא עבדי אי כמקרקעי דמי כיון שהוקשו בפירוש:

ולזה נלע"ד דבאמת לא הוקש עבד לקרקע רק לענין קנינים כדכתיב לרשת אחוזה, וכדאיתא בקידושין כ"ב ובכורות י"ג שנקנה כמו קרקע וכה"ג כ' התוס' בכ"מ גבי היקש וג"ש דלא נאמר רק לענין דאיירי ביה. ע' תוס' ב"ק כ"ה ע"ב ד"ה ש"מ ופ"ח ע"א וקדושין ג' ע"ב בתוס' וזבחים ט"ו ע"ב בתו' שכי' כה"ג דלא הוקשו ממש לכל דבר.

ונראה דהקנינים עיקר יסודתם הא בסברא וכהא דאמרינן בב"ב פ"ו דשליפי זוטרי דאורחיהו בהגבהה נקנין בהגבהה ורברבי במשיכה וכן לענין מסירה ומשיכה ע"ש דף ע"ז ובתו' וכן בב"מ ט' גבי רכוב באינש זילא דמחלק שם דמי שדרכו בכך קונה. ודרשות הפסוקים בזה נמסרו לחכמים.

ולזה קרקע שהוא דבר קבע וניכר נקנה בכסף ושטר וחזקה כי זולת זה לא יפול בו קנין והרי הוא כמו שהיה. אבל דבר המטלטל ניכר הקנין בו ע"י משיכה והגבהה שבא לרשותו וכן מסירה. ושטר לא שייך (-לא שייך לקנות באמצעותו מטלטליו) דאין מתקיים עליו שם בעליו הראשון שיצטרך ראייה עליו תמיד. ולהכי פריך בפשיטות בב"מ צ"ט מטלטליו בני שטרא נינהו.

דבר המחובר לגוף בעל חי דינו כדין מחובר לקרקע ולכן אם שחט בשן המחובר לאיזה בעל חי או ששחט בצפורן המחובר לאיזה בעל חי שחיטתו פסולה מן התורה דאדם מצינו שדינו כמחובר דהוקש לקרקע [רש"י קדושין ז' א ד"ה שיש להן] ושאריו בעלי חיים אף על גב דלענין קניין דינם כמטלטליו מ"מ אינם דומין למאכלת דמיניה ילפינן לפסול מחובר כמ"ש וכמו דממעטינן מחובר כמו כן נמעט בעלי חיים [ומיושב קושית הגרע"א שהביא הפ"ת],

אבל אם חתך לחי מבהמה שיש בה שיניים חדים ושחט בשן אחד שחיטתו כשירה וכן אם חתך יד או רגל מבהמה ויש בה צפורן חד ושחט שחיטתו כשירה דזה שמחוברים להלחי והיד והרגל אין זה כמחובר ודוקא כששחט בשן אחד או בצפורן אחת אבל בשנים ההפסק שבין זל"ז הוי פגימה וטריפה שאין זה שחיטה אלא חניקה דזהו כמגל.

שעורי הרב (סולובייצ'יק) מסכת סנהדרין דף טו.

– בישוב קושית רע"א

ונראה לתרץ, דהא דאדם הוקש לקרקעות אינו ענין להכא כלל, דזהו רק לענין שם קרקע ושם מטלטליו. אבל לגבי שחיטה, אין הפסול תלוי בשם קרקע ומטלטליו, אלא במחובר ותלוש, דדוקא מחובר הוא דפסול ובעינן שחיטה בתלוש. ולכן לא קשה מידי פסק המחבר הכא, דאף דבהמה אין דינה כקרקע, מכל מקום צפורן הבהמה הוי מחובר, דמחובר הוא לגוף הבהמה, ולכן שפיר שייך לפסול אף על פי שאין דינו כקרקע.

שו"ת דברי מלביאל ח"א סימן ל"ח אות ז'

והנה לשיטת הסוברים דאדם בן חורין לא הוי כקרקע נראה דשפיר מוכח דהטעם לאו משום מחובר רק משום דלא מיקרי כה"ג לקיחה ביד. ומ"ש הרעק"א דגזירה בן חורין אטו עבד דחוק. דכל כה"ג הו"ל לפרושי דעבד פסול מה"ת וב"ח משום גזירה.

ועוד נראה דכיון דעיקר ילפותא מאברהם דכתיב 'ויקח' שהוצרך מאכלת ולא היה מוצא לשחוט באופן אחר ע"ש ברש"י ותו'. והיינו מדכתיב קרא הכי דמן המעשה ל"מ (-לא מוכח) מיד, דוודאי עדיף ליה ליקח מאכלת טובה. וא"כ מוכח ג"כ שאסור לשחוט בצפרנו או בשינו אף דאברהם היה ב"ח (בן חורין) וזה ברור. וא"כ ע"כ דאין הטעם משום מחובר רק משום שצריך דרך לקיחה בידו בגוף דבר השוחט...

ובכסף פליגי ר"י ור"ל אי סגי בזה במטלטלין כיון שאפשר למשכו לרשותו ומשיכה לחוד ס"ל לר"י דלא סמכה דעתיה עד שיתן מעות וכעין הא דקידושין כ"ז דל"ק בשטר עד שיתן מעות ע"ש ויש להאריך בזה אכ"מ.

ובמתנה שפיר קונה במשיכה לכ"ע עתוי ע"ז ע"א. ועבד דומה לקרקע בזה שקנינו לזמן ארוך ולקיום ושייך שטר, וגם מחזקתו בו אין היכר קנין דגודרות אין להם חזקה וגם דהא מ"מ גופו תמיד בידו וברשות עצמו לזה הוקש לקרקע לקנינים. ומ"מ משיכה קונה כיון דדרכו בכך ואפשר בכך ולזה פירש"י בקידושין ז' דאשה הוי כקרקע לענין קנין משום דגבי קנינים הוקשו כנ"ל....

יא) ובדבר שנדרש בכלל ופרט שנמעט כעין הפרט כ' התוי ר"פ בכל מערבין ובגיטין כ"א וחולין ס"ו דהכל כפי ראות עין חז"ל באיזה סברא לדמות כעין הפרט... ושומרים בב"מ נ"ז דממעט מכעין הפרט עבדים ג"כ כיון שיש להם דמיון לקרקע גבי קנינים כנ"ל. ודקאמר בכל הנהו יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות... הכוונה הוא שאנו מוציאים עבדים מכעין הפרט יחד עם קרקע. כיון שמצינו שהשום הכתוב לקרקע גבי קנינים ה"נ דמו להדדי עד שאינם כעין הפרט דכסף וכלים....

יב) ובמגילה כ"ג וסנהדרין ט"ו דאיתא דאדם שמיין בעשרה משום דשמיין כעבד ועבד איתקש לקרקעות. צ"ל ג"כ שאין זה מצד שהוקשו לגמרי רק מצד שמצינו שהוקש גבי קנינים וה"ה גבי אונאה כמש"ל. ובאונאה הטעם מסברא מצד שאין שער ידוע לקרקע שיש בני"א מוסיפים בדמיהם או פוחתין.... ועכ"פ לזה שפיר יש סברא דלגבי שומא דהקדש יהא שוה לקרקע ג"כ. ואף דבמגילה שם איתא ועבד איתקש לקרקעות דכ' והתנחלתם וגו'. משמע מזה דהוי היקש גמור מדמייתי קרא מ"מ י"ל דלא מייתי רק שהוקש שם וכנ"ל. ויותר נראה דעיקר לגרוס ועבד איתקש לקרקעות ותו לא. וכ"נ להדיא ברש"י ד"ה עבד שהביא ע"ז הפסוק דוהתנחלתם ע"ש. הרי שלא היה גורס זה בש"ס... ובירושלמי נראה קצת דאדם בעשרה אינו רק מדרבנן....

יג) עכ"פ נשוב לני"ד דלפמ"ש אי"ש הא דפסלין שן וצפורן בע"ח אף לשיטת רש"י דאדם בן חורין איתקש ג"כ לקרקע. דמ"מ אינו היקש גמור לכל מילי כמש"ל... בהא סלקינן דבין לשיטת התוס' ור"ן וריטב"א והה"מ וש"פ דרק עבד כקרקע. ובין לדעת רש"י והראב"ד דאדם בן חורין ג"כ כקרקע. כולהו מפרשי מיעוטא דמחובר בשחיטה לא מצד מחובר ממש רק מצד דלא מקריא לקיחה בגוף המאכלת דבר השוחט כנ"ל ושפיר מימעטו אף בע"ח ומיושב קושיית רעק"א ז"ל בע"ה.

לפי שיטתו שתלוי בסברא, האם בשומרים ניתן לחלק בין עבד בריא ובן חורין בריא לבין קטן שאינו יודע לשמור את עצמו ?

שו"ת ברוך אומר - הרב ברוך שרגא חז"מ סימן

פ"ח / שמירה שלא יארע נזק

אני מתנדבת לעזור ולשמור על אשה מבוגרת ובני משפחתה סומכים עלי פעם אחת קרה שלא השגחתי עליה כראוי והאשה נפלה מהמטה ורגלה נשברה האם אני חייבת בתשלומי הנזק של רגלה ?

(ציין שם למחלוקת האם יש דיני שמירה באדם והלכה ששדעת רוב הפוסקים שבן חורין לא הוקש לקרקע ולכן הסיק:

ועל כן נראה שהשומר על האדם והוזק חייב השומר לשלם על הנזק

ושם בהערה, מה נחשב נזק ומה ריפוי, ע"ש.

שיעורי תורה לדופאים שוטה דרכי הטיפול בו - רש"ז

בבית חולים לחולי נפש, במחלקה סגורה לחולים כרוניים, תקפה חולה, אשה שגם היא היתה מאושפזת באותה מחלקה, הטיחה ראשה בקיר, וגרמה לחבלה בעינה שהתעוורה....

אם הנהלת בית החולים פעלה בהתאם לתקנות של הרשויות, ללא רשלנות, וכפי המקובל בכל בתי החולים, אין מקום לתביעה מהם מאחר ושמרו כדרך השומרים.... דעת השי"ך (חוי"מ סימן צה ס"ק יח) היא שאנשים הוקשו לקרקע, והרי אין חיובי שמירה על קרקעות כמבואר בשו"ע (חוי"מ סימן שא סעיף א), ומשום כך אם לא פשעה הנהלת בית החולים, אין חייבים לשלם על הנזק, אא"כ יקנו מידו, כלומר עשו קנין מיוחד להתחייב באחריות שמירה ותשלומים, שהקנין חל ומחייב (שו"ע סימן שא סעיף ד)....

יש להוסיף, שאם תקלה מעין זו עלולה לקרות אחד לאלף מקרים, אין לחשוש לה, ואין לחייב את הנהלת בית החולים מטעם רשלנות בשמירה. כל האמור עד עתה הוא רק ביחס על מה שכבר אירע לענין חיוב התשלומים, אולם ביחס על להבא יש לדון האם חייבים לשנות את נוהלי האישפוז ולהוסיף כוח אדם כדי למנוע שלא יקרה עוד אסון, או שמא מאחר ונקבעו כבר כללי שמירה וכך נהגו מקדמא דנא, אין חיוב לשנות את הנהלים בגלל מקרה אחד שקרה. ונראה לומר שראוי לשנות את הנהל ולהוסיף תגבור כוח אדם בשמירה על החולים... שחוששים לפיקוח נפש אפילו לצד רחוק... ומעתה לנידון שאלתינו, אם חולי הנפש מסוכנים והם בחזקת מזיקים, ראוי לשנות את הנהל גם בגלל פעם אחת, מאחר ובפיקוח נפש חוששים גם למיעוט, ויש להוסיף כח אדם.

מכח מה החיוב לשנות את נהלי השמירה ? האם מדיני שומרים - והרי פטור ? בכלל המחלוקת ? מדיני פק"נ ולא מדיני שמירה ? או שקיים חיוב שמירה אף שאין חיוב תשלום ?